Public Disclosure Authorized

Public Disclosure Authorized

Wykształcenie dla Wszystkich – Razem:
objęcie nauczaniem dzieci niepełnosprawnych

Dzieci ze specjalnymi potrzebami oświatowymi stanowią znaczną część liczącej 115 milionów rzeszy dzieci nie uczęszczających do szkoły. Nauczanie Łączne jest podstawową strategią kształcenia tych dzieci. Zgodnie z fundamentalną zasadą Nauczania Łącznego wszystkie dzieci powinny mieć możliwość pobierania nauki wspólnie z innymi dziećmi. Oznacza to, że zwykłe szkoły muszą dysponować środkami technicznymi i organizacyjnymi pozwalającymi im dostrzegać i zaspokajać potrzeby różnorodnych uczniów, również tych, którzy tradycyjnie byli wyłączeni zarówno z dostępu do oświaty, jak i z równoprawnego uczestniczenia i w zajęciach szkolnych.

Liczba dzieci niepełnosprawnych jest duża – znacznie większa niż sądzi większość osób. Jednakże upośledzenia zdecydowanej większości dzieci niepełnosprawnych są umiarkowanie poważne i rzadko są one zauważalne lub łatwe do rozpoznania. Kategoria dzieci niepełnosprawnych obejmuje dzieci mające trudności w nauce, dzieci z wadami wymowy, z upośledzeniami fizycznymi, poznawczymi, czuciowymi i emocjonalnymi. Prawdopodobieństwo, że dziecko nigdy nie podejmie nauki w szkole, przerwie ją przedwcześnie lub będzie powtarzać klasy jest w przypadku dzieci niepełnosprawnych znacznie wyższe niż w przypadku pozostałych dzieci. Opublikowany w roku 1991 Raport ONZ w Sprawie Praw Człowieka i Niepełnosprawności (UN Rapporteur on Human Rights and Disabilities) stwierdza, iż w większości krajów co najmniej jedna osoba na dziesięć cierpi na upośledzenie fizyczne, poznawcze lub czuciowe (słuch lub wzrok). Dziesięć procent to około 50–55 milionów dzieci w wieku objętym nauczaniem w szkole podstawowej, które zamieszkują w krajach rozwijających się. Uważa się, że mniej niż 5 procent spośród tych dzieci osiągnie cel programu WDW (Wykształcenie dla Wszystkich), tj. ukończy szkołę podstawową. Liczba dzieci niepełnosprawnych może wzrastać na skutek rozszerzania się zasięgu ubóstwa, konfliktów zbrojnych, wykorzystywania pracy dzieci, przemocy i wykorzystywania oraz HIV/AIDS. Ponieważ dzieci te są członkami rodzin, szacuje się, że co najmniej 25 procent ludności świata odczuwa bezpośrednie skutki niepełnosprawności.

W ramach Nauczania Łącznego uwaga skupiona jest na tym, co poszczególne dzieci są w stanie wnieść do środowiska szkolnego, a nie na tym, co postrzegane jest jako braki. Centralne znaczenie mają pytania, czy dzieci mają możliwość brania udział w normalnym życiu społeczności lub szkoły i czy w środowisku istnieją bariery fizyczne i społeczne. Jak zauważa Judith Heumann – Doradca Banku Światowego ds. Niepełnosprawności i Rozwoju: „Jeżeli pozbawimy niepełnosprawnych możliwości zdobycia wykształcenia, to brak wykształcenia, a nie ich niepełnosprawność, stanie się ograniczeniem ich możliwości".

W ramach Nauczania Łącznego szkoły i nauczyciele muszą wychodzić naprzeciw potrzebom poszczególnych uczniów i zaspokajać te potrzeby. To nastawienie samo w sobie przynosi korzyść zarówno szkołom, nauczycielom, jak i wszystkim uczniom. Stanowi ono uznanie szkół za społeczności uczniów, wykształcenia - za cel na całe życie, a jednocześnie najwyższy cel zdrowych, produktywnych obywateli w pełni uczestniczących w życiu gospodarczym, społecznym i kulturalnym krajów, społeczności i rodzin.

Finansowanie i decentralizacja

W przeszłości wiele rządów i ofiarodawców unikało udzielania wspiercia na potrzby dzieci niepełnosprawnych, hołdując przekonaniu, że programy tego rodzaju są zbyt kosztowne i przynoszą niewielkie korzyści oświatowe. Jednak nauczanie dzieci specjalnej troski w klasach ogólnych jest ekonomicznie bardzo korzystne. Raport OECD z 1994 roku szacuje, że nauczanie dzieci w klasach ogólnych jest od siedmiu do dziewięciu razy tańsze niż nauczanie w szkołach specjalnych. Najnowsze badania wskazują, że wprowadzenie programu Nauczania Łącznego przyczynia się do zwiększenia osiągnięć i uzyskiwania lepszych wyników przez wszystkie dzieci. Z wielu regionów świata donosi się,

że stwierdzono osobiste, społeczne i ekonomiczne korzyści wynikające z kształcenia dzieci uczęszczających do szkoły podstawowej razem z dziećmi specjalnej troski w szkolnictwie ogólnym. Potrzeby większości dzieci specjalnej troski mogą być w ten właśnie sposób zaspokojone z powodzeniem, a jednocześnie taniej. Jednakże właściwe może być uwzględnienie w systemie pewnych wyjątków. Prawie wszystkie państwa należące do OECD wciąż kształcą dość znaczną liczbę głuchych i niewidomych uczniów w placówkach specjalnych. W przypadku społeczności głuchych pozytywny wizerunek samego siebie, jaki dzieci głuche wyrabiają sobie w środowisku osób posługujących się językiem migowym może mieć większą wartość niż korzyści wynikające z włączenia do klasy ogólnej. Istotne jest stworzenie rodzicom możliwości wyboru pomiędzy nauczaniem dziecka środowisku zintegrowanym i specjalnym.

Koszty wyłączenia wyrażające się zmniejszeniem wydajności, utratą potencjału ludzkiego oraz pogorszeniem się stanu zdrowia i poczucia pomyślności są wysokie:

Ogólna roczna wartość dochodu narodowego brutto utraconego na skutek niepełnosprawności

Wartość utraconego dochodu narodowego brutto (wyrażona w miliardach USD)	wysoka ocena	niska ocena
Kraje o wysokim dochodzie narodowym	1.300	900
Kraje o średnim dochodzie narodowym	480	339
Kraje o niskim dochodzie narodowym	192	135
OGÓŁEM	1.936	1.365

Źródło: R. L. Metts (2000) str. 71

Istnieje szereg określonych działań sprzyjających integracji dzieci niepełnosprawnych i ich nauczaniu w klasach ogólnych. Obejmują one: 1) strategie przygotowujące do wykonywania zawodu i strategie szkoleń w ramach doskonalenia zawodowego dla nauczycieli i pracowników administracji; 2) zcentralizowane ośrodki udostępniania zasobów, programy pomocy i ośrodki współpracy; 3) zachęcanie i przygotowywanie rodziców do udzielania pomocy; a także 4) współpracę pomiędzy wieloma sektorami oraz zwiększanie zasięgu programów rehabilitacyjnych oferowanych w ramach społeczności lokalnych.

Środki te wymagają zastosowania zcentralizowanej kontroli jakości i zagwarantowania przestrzegania praw człowieka oraz zdecentralizowanego finansowania w celu promowania inicjatyw i nowatorskich rozwiązań odpowiadających potrzebom na poziomie lokalnym. W celu alokacji funduszów na poziomie lokalnym w oparciu o szacunkowe potrzeby programowe należy wykorzystywać formuły biorące za punkt wyjścia posiadane zasoby. Należy przy tym określić poziom pomocy (np. wielkość klasy, wsparcie nauczycielskie) oraz inne parametry związane z wysokim poziomem kształcenia. Przydziały funduszów wspierających jednolity system usług oświatowych z określonymi wymogami co do osiąganych wyników okazały się być najskuteczniejsze.

Zagadnienia jakości

W zakresie nauczania i strategii uczenia się program Nauczania Łącznego w klasach kładzie nacisk na tworzenie grup uczniowskich złożonych z uczniów o zróżnicowanych zdolnościach, na wzajemną pomoc pomiędzy uczniami, naukę kooperatywną, wielorakie formy oceny (np. ujednolicone, oparte o program nauczania), aktywność uczniów w udzielaniu się w procesie nauczania, dostosowanie się do zróżnicowanych stylów uczenia się oraz krytyczne, będące wynikiem przemyśleń rozwiązywanie problemów związanych z programami nauczana i nauczaniem. Wszystkie te strategie stanowią najlepsze praktyki skutecznego nauczania wszystkich uczniów. Strategie te znajdują odzwierciedlenie w nowych materiałach instruktażowych wykorzystywanych do kształcenia nauczycieli, które wydawane są przez UNESCO i szeroko wykorzystywane w programach kształcenia w poszczególnych krajach.

Aby do maksimum zwiększyć zasoby ludzkie i materiałowe wykorzystywane do wsparcia Nauczania Łącznego, organizacja UNESCO w ramach Projektu Globalnego (Global Project) na szeroką skalę rozpoczęła wdrażanie swoich Programów Szkół Realizujących Zasady Nauczania Łącznego oraz Wsparcia Społeczności Lokalnych. Jak dotąd, wzięło w nim udział 30 krajów z różnych stron świata. Spośród podań nadesłanych przez kraje zainteresowane rozpoczęciem stałych programów Nauczania Łącznego organizacja UNESCO wybrała do dalszej współpracy cztery państwa, w tym Indie, które rozpoczęły pilotażowy projekt w szkołach podstawowych i średnich w Mumbai oraz Chennai. Komisja ds. Ekonomicznych i Społecznych Azji i Obszaru Pacyfiku (Economic and Social Commission of Asia and Pacific - ESCAP) w ramach swojego głównego programu pomocy niepełnosprawnym również wspiera kilka projektów w Indiach. Intensywne kształcenie nauczycieli skupia się na nauczaniu zorientowanym na potrzeby dziecka i strategiach przyswajania wiedzy. Obejmuje ono zajęcia praktyczne i sesje, podczas których uczestnicy przedstawiają swoje oceny. W ramach szkolenia każda ze szkół biorących w nim udział przygotowuje do wdrożenia propozycje badań i sposobów dokonywania oceny. Zauważono pozytywne efekty w postaci zmian w nastawieniu nauczycieli i uczniów do nauczania i uczenia się, jak również w wynikach osiąganych przez uczniów. Ponieważ w Indiach mieszka 16,7 % ludności świata, sukcesy tego kraju stanowią cenne doświadczenie.

Zdobyte doświadczenia

1) Kształcenie nauczycieli odgrywa kluczową rolę w efektywnym Nauczaniu Łącznym.

2) Stosowanie wczesnej interwencji w małych grupach skupiających dzieci o zróżnicowanych zdolnościach jest ważne, gdy dzieci znajdują się jeszcze w formatywnej fazie rozwoju.

3) Dostępność i udział muszą być promowane przez odpowiednie strategie – zarówno uniwersalny projekt fizycznej dostępności szkół, jak i akademicką dostępność programu nauczania i metod nauczania przy wykorzystaniu właściwego wsparcia.

4) Nauczanie Łączne powinno być postrzegane jako integralny element kompleksowej reformy szkoły.

5) Decentralizacja finansowania działalności może wspierać innowacje w ramach zunifikowanego systemu świadczenia usług oświatowych.

6) Przepisy prawne i wewnętrzne wspierające uniwersalne prawo dostępu do szkół i korzystania z nauczania muszą mieć jednakowe zastosowanie w odniesieniu do wszystkich uczących się, w tym do niepełnosprawnych.

Pomimo postępów na drodze do celów, jakimi są Nauczanie Łączne i WDW wiele pozostało jeszcze do zrobienia. Wciąż odmawia się dzieciom niepełnosprawnym podstawowych praw człowieka i nadal istnieją skrajne nierówności w zakresie możliwości. Doświadczenia krajów dostarczają coraz więcej dowodów na to, że Nauczanie Łączne powinno stać się przewodnią zasadą prowadzącą do wykonania założeń projektu Milenijne Cele Rozwoju (Millennium Development Goals) poprzez wprowadzenie programu *Wykształcenie dla Wszystkich – Razem*.

Pozostałe wyzwania: wezwanie do działania

1) Zbieranie danych i określanie populacji

Istnieje fundamentalna potrzeba jasnego zdefiniowania, zlokalizowania i zebrania danych na temat populacji dzieci niepełnosprawnych w celu objęcia ich nauczaniem. Ponadto, badania wskazują, że wielu uczniów, którzy przedwcześnie przerwali naukę w szkole oraz wiele dzieci bezdomnych może posiadać nie zarejestrowane i nie rozpoznane upośledzenia.

2) Planowanie

Planiści muszą uznać fakt, że problemy niepełnosprawności są integralną częścią rozwoju. Dotyczy to na przykład takich zagadnień jak kształcenie nauczycieli, aby mogli odnosić sukcesy w nauczaniu dzieci niepełnosprawnych oraz poprawa dostępności szkół, uwzględniając technologie wykorzystywane do nauczania, fizyczną dostępność i dostępność dla niewidomych i głuchych uczniów. Odnosi się to w równym stopniu do planistów krajowych, jak i międzynarodowej społeczności ofiarodawców. Przykładowo, Bank Światowy nie sformułował dotychczas zasad działania w zakresie wspierania budowy szkół, a jest do działalność, na którą wciąż przeznacza się największą część środków Banku Światowego zarezerwowanych na cele oświatowe. Społeczność osób niepełnosprawnych powinna być w wyraźny sposób ujęta w ogólnym planowaniu w ramach programu WDW. Planiści muszą również poszukiwać technologicznych i innych rozwiązań oszczędnościowych w zakresie nauczania dzieci niepełnosprawnych, które jednocześnie zapewnią równe traktowanie tych dzieci. Planiści powinni współpracować z Międzynarodową Grupą Roboczą ds. Niepełnosprawności i Rozwoju przy ONZ (UN International Working Group on Disability and Development Flagship) w celu uwzględniania niepełnosprawności na porządku dziennym programu WDW.

3) Podejście przyjmujące za punkt wyjścia prawa człowieka

Istnieje wielka potrzeba pomocy rządom w rozwoju, wprowadzeniu w życie i przestrzeganiu krajowych przepisów dotyczących niepełnosprawności i programu Nauczania Łącznego. Jakkolwiek wszystkie problemy dotyczące niepełnosprawności powinny być postrzegane w ścisłym związku z kwestią przestrzegania praw człowieka, są one kompatybilne z naszą wiedzą na temat rozwoju gospodarczego i walki z ubóstwem.

4) Świadomość i wzięcie na siebie zobowiązań

Istnieje potrzeba zwiększenia świadomości problemu niepełnosprawności. Ludzie muszą widzieć możliwości zmiany sytuacji z punktu widzenia praw człowieka, jak również z punktu widzenia ekonomicznego. Potrzeba dalszych wysiłków na rzecz zwiększania zdolności działania i na rzecz kształcenia organizacji zrzeszających osoby niepełnosprawne, jak również grup rodziców, co zwiększy świadomość problemu w społeczeństwie i doprowadzi do poprawy jakości nauczania na szczeblu lokalnym. Należy wypracować praktyczne rozwiązania, które wraz nowymi sposobami komunikacji pomiędzy osobami zaangażowanymi na rzecz nauczania dzieci niepełnosprawnych w krajach rozwijających się stanowić będą wzorzec do naśladowania.

Niniejsza seria uwag ma na celu podsumowanie zdobytych doświadczeń i kluczowych ustaleń dotyczących podejścia Banku Światowego w ramach działalności w sektorze oświaty. Poglądy wyrażone w uwagach są poglądami ich autorów i nie koniecznie muszą odzwierciedlać poglądy Banku Światowego. Aby uzyskać dodatkowe egzemplarze *Uwag na tematy oświatowe* proszę zwracać się pocztą elektroniczną do Education Advisory Service na adres eservice@worldbank.org lub odwiedzić naszą witrynę internetową pod adresem: www.worldbank.org/education/

Główny autor: Susan Peters